

181

~~181~~

Հրատարակ. Գրիգոր Գեանցումեանի

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԱՐԵՆՑՈՂԻ ՉԱՏԻԿ

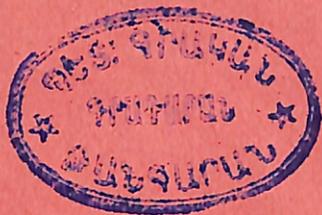
(ՊԱՏԿԵՐ)

Բ. ՏՊԱԳՐ.

Բ Ա Գ Ո Ւ

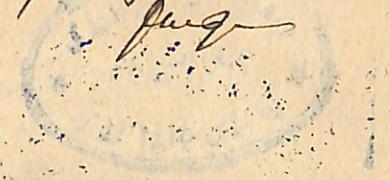
Տպարան «Արամազդ»

1908

Այ. Արքայախոյ
Ժաջ

1811
-3

Հրատարակութիւն Գրիգոր Գեանցումեանի

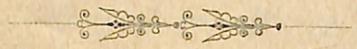
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՅԵԱՆ

1811

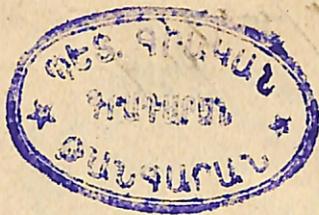
ԱՐԲԵՑՈՂԻ
ԶԱՏԻԿԸ

(ՊԱՏԿԵՐ)

Բ. ՏՊԱԳՐ.

ԲԱԳՈՒ
Տպարան «Արամազդ»
1908

Дозволено цензурою 10 Октября 1905 г. Тифлисъ.

Ա Ր Բ Ե Ց Ո Ղ Ի Չ Ա Տ Ի Կ Ը

Թաթախման երեկոն է: Ամբողջ քաղաքը տենդային աշխուժութեամբ թաթախման հոգան է քաշում: Փողոցներում մարդկանց և անասունների խմբերը շարան-շարան այս ու այն կողմն են վխտում, ուտելիքի պաշարեղէնով բեռնաւորուած:

— Պան, պան, պան, անթիքա դօշը, եղալի գութխին, կուտո՞ւմը, լսում է մի կողմից:

— Եափաթ, եափաթ, մինամ շաբաթ, (էժան, էժան, մինչև շաբաթ օրը). հայ լաւ վիչինան, համով պասկա, լսում է միւս կողմից:

Մի խօսքով ամեն կողմում լսելի են զանազան բացականչութիւններ, որոնցով ծախողը գովում է իր ապրանքը:

Մարդիկ, հարուստ թէ աղքատ. մեծ թէ փոքր, առժամանակ մոռացած իրանց ամենօրեայ աշխատանքը, մաշող վշտերը, շտապում են թաթախման և Զատիկի համար անհրաժեշտ ուտելիքներն ու խմիչքներն առնել, չը խնայելով քրտնավաստակ կոպէկները:

Պատարագի ժամանակը մօտեցաւ: Զանգերը սկսեցին հնչել և ժամ հրաւիրել քրիստոնէաներին: «Տին-տօն, տին-տօն» զօղանջում էին նրանք արտասովոր հնչիւնով և միմեանց արձագանգ տալիս:

Ժամաւորների ծայրը բացուեց և մանր հոտանքներով սկսեցին եկեղեցի տեղալ Սատուածապաշտ մարդիկ: Ամենից առաջ երեացին կանայք, որոնք, հագած, կապած, պատրաստ էին և սպասում էին զանգերի կոչին:

Զալօներն ու մամիղաները յետևից էին գալիս, իսկ առջևից, զուգուած, գեղեցիկ գլխարկներով ու հագուստներով պճնուած, հարսները և աղջիկներն էին գնում:

Մանուկները խօս գեռ զանգը չըստուած շտապել են եկեղեցի և գաւթում հաւաքուած ձու են կուռեցնում:

Տղամարդիկ էլ, լսելով զանգերի կոչնակը, շտապեցին վերջացնել թաթախման առևտուրը և ներկայ լինել սուրբ պատարագին:

Քաղաքի խեղճ մասում ապրող ընտանիքներից մէկի աշխատող անդամն էլ գնացել էր շուկա փոքր ինչ ուտելեղէն գնելու թէ երեկոյեան թաթախուելու և թէ հեփեալ օրուայ համար: Այդ օրը, իբր աւագ շաբաթ, գործարանի արհեստաւորներին շուտ էին արձակել և շաբաթավարձը վճարել: Մելքօնը (այդ էր նրա անունը) իր ստացած գումարից մի քանի անհրաժեշտ պարտքեր պէտք է հատուցանէր, իսկ մնացածով էլ ձուկ, պանիր և հաց պիտի գնէր տան համար: Նրա կինը՝ Անիչկան, ամբողջ օրը ծով էր պահել, որպէս զի երեկոյեան պատը բաց անէ: Տանը ոչ մի կտոր հաց չըկար և տիկին Անիչկան էլ մօտը կոպէկ փող չ'ունէր:

Երկու փոքրիկ երեխաները կերել էին դեռ երեկուանից մնացած մի կտոր չոր հացը և այժմ շարունակ—«Մայրիկ, հաց, մայրիկ, հաց» էին կանչում: Մայրն էլ անհամբեր սպասում էր մթնշողին, երբ իր ամուսինը շաբաթավարձով և ուտելիքով տուն կը դառնայ: Նրա առանց այն էլ թուլակազմ, նիհար մարմինը չէր դիմանում ամբողջ օրուայ քաղցին և աւելի ևս թուլացել էր. այնպէս որ խեղճ Անիշկան շատ դժուարութեամբ էր օտի վրայ մնում: Անօթութիւնից ուշքը գնում էր: Շարունակ երեխաներին յուսադրելով, հայրիկը հիմա կրգայ լաւ—լաւ բաներ կըբերէ ուտելու, աչքը դռնից չէր հեռացնում. և ամեն մի շուկ, ձայն նրանց ուշադրութիւնը գրաւում էր.

Բայց Մելքօնը ուշացաւ: Պատարագը կէս եկաւ. «Սուրբ-Սուրբ»ի զանգերը տուին մութն ընկաւ: ամեն մարդ, ուշացած արհեստաւորն անգամ, տուն էր գնացել և ախորժակը լարել փառաւոր թաթախում անելու. Սահայն Մելքօնը դեռ չէր երևում:

—Տէր Աստուած, մտածում էր Անիշկան, չը լինի թէ դարձեալ գինետուն է գնացել. բայց սչ, սչ, անկարելի է. ի՞նչ եմ մտածում. մի՞թէ այսպիսի մի հրաշալի երեկոյ կըմտանայ իրան ու գինուն անձնատուր կըլինի. չէ՞ որ գիտէ, որ տանը հացի փշրանք անգամ և ոչ մի կոպէկ չըկայ, գիտէ որ ամբողջ օրը քաղցած ու ծարաւ ենք մնացել:

Այսպիսի մտքերով նա աշխատում էր յախթել իր քաղցին և հանդարտեցնել լացող երեխաներին, որոնք չէին հասկանում «կայչրկայ» խօսքը, այլ միայն լալով «քաղցած եմ» էին կանչում:

Աննկատելի կերպով երկինքը ամպամեց և անձրևը սկսեց առատօրէն մաղել, այնպէս որ շուտով փողոցներում գոյացաւ մեծ ցելս: Բայց դեռ Մելքօնը չըկար. տանեցոց աչքը ջուր կտրաւ:

Նա ըստ իր սովորութեան, շաբաթավարձն առնելով դիմեց դէպի գինետուն բողագր թոչելու: Թէև այսօր նա այն մրտա-

դրութեամբ եկաւ, որ մի բաժակ խմէ ու անմիջապէս պաշար առնէ և դիմէ տուն իրան անհամբեր սպասող ընտանիքի գրկում հանգստանայ, սակայն Բաքոսի չար ոգին կրկին մտաւ նրա փորը և հարբելու ծարաւը գրգռեց: Մի բաժակին յաջորդեց երկրորդը, ապա երրորդը և վերջապէս օրհնւած չարէքանոցը առաջ եկաւ: Մի երկու դատարկապորտ, գինետներում իրանց կեանքը հիւժոյ, մարգիկ էլ հանդիպեցին Մելքօնին և ընկերակցեցին կոնծաբանութեանը: Մելքօնի գլուխը տաքացաւ: Շուտով նա մոռացաւ թաթախումը, Չատիկը, չարքաշ կնոջը, քաղցած երեխաներին և անձնատուր եղաւ գինուն: Այդ երեկոյ կարծես հարբելու ախորժակը աւելի մեծացել էր և նա ազահաբար ուտում էր հաց ու պանիրը, կարմիր ձու և հիւրասիրում ներս մտնողներին, մոռանալով, որ տանը այդ բապէին ոչ միայն կարմիր ձու և գինի, այլ և ցամաք հաց չըկար: Թերևս այդ խնձոյքը տեէր մինչև առաւօտ, եթէ ժամի

11-ին նրանց ստիպմամբ դուրս չհանէին գինետներից: Մելքօնը թոյլ չըտուեց ընկերներին «փսօն» վճարել, այլ բոլորի փոխարէն ինքը վճարեց, ստելով. «Ոչինչ, ախպրախնք, Չատիկ է, ես ձեզ դժնաղ արի:» Վեց ըուրլի 50 կոպէկից նրա գրպանում մնաց 70 կոպէկ:

Դուրս գալով Բաքոսի նեխուած տաճարից, նա աջ ու ձախ գլորուելով դիմեց դէպի տուն: Փողոցներում այլևս մարդ չը կար. ամենքը իրանց աներում դատկական սեղանի շուրջն էին բոլորել: Տների միջից բուրում էր ուտելիղէնների ու դաբլու փրլաւի դուրեկան հոտը. լսելի էին ուրախութեան ձայներ, ծիծաղ, ազմուկ:

Անձրեր դեռ շարունակում էր տեղալ և թռչում էր Մելքօնին, որ հազիւ քայլելով, ինքն իրան մրթմրթալով առաջ էր գնում ցեխերի միջով: Ի լրումն կեղտոտուելու, մի քանի անգամ էլ գլորուեց ցեխի մէջ ու ցեխաղորդ դարձաւ: Մի կերպ տուն հասաւ: Երեխաները երկար անօթու-

Թիւնից թուլացած ընկել, քնել էին. մայրը ուժասպառ փուել էր տախտի վրայ և կիսաքուն մնացել: Այլևս նրա համար մութ չէր, որ Մելքօնը դատարկածեոն այլանդակ դրութեամբ կը վերադառնայ տուն: Եւ նրա մաշուած կրծքի խորքերից, ինքնաբերաբար դուրս էին թռչում հառաչանքներ ու դիպչելով սենեակի շորս պատերին, ոչնչանում ...

Գոան յանկարծական ուժգին հարուածը սթափեցրեց թշուառ կնոջը:

— Ո՞վ է, դուրս թուաւ նրա կոկորդից:

— Բնց արա, ես եմ, լաւեց Մելքօնի հարբած ձայնը և մի ուժեղ աքացի կրկին իջաւ դոան վրայ:

Անիշկան սաստիկ դժուարութեամբ շարժուեց, վեր կացաւ, դուռը բացեց:

— Ինչի՞ ես դուռը կողպել, խրոխտաց հարբած ամուսինը:

— Ա՛խ, Մելքօն, էլի հարբած ես: Գոնէ այս գիշեր, այսպիսի մի խորհրդաւոր օր չըլամէիր, յարեց կինը ցաւակցական եղանակով:

Մելքօնը ներս մտաւ: Նրա բոլոր շորը ոտից ցզլուխ ցեխտուել էր և աղմով ծածկուել, այնպէս որ նրա վրայ նայելը զգուանք էր առաջացնում: Նա նստեց տախտի վրայ և գլուխը քարշ դցեց:

— Այդ ի՞նչ է դրութիւնդ, Մելքօն, ինչո՞վ ես տարբերում աղմում թաւալուող անասուններից: Ա՛յ անխիղճ մարդ, ախր մինչև երբ մնաս այդ զգուելի հարբեցողը մինչև երբ թունաւորես մեր առանց այն էլ թունաւոր, թշուառ կեանքը:

— Շատ մի խօսի, թէ չէ սաստեց Մելքօնը և բռունցքը բարձրացրեց:

— Գոնէ այս մատաղ երեխաներիդ խղճա, աղի արցունքով շարունակեց կինը. — այսօր ամբողջ օրը քաղցած, ծարաւ ենք մնացել, ծոմ ենք պահել, միայն թուք ենք կուլ տուել և սպասել, որ երեկոյեան վարձդ կառնես և ցամաք հաց ու պանիր կը բերես. բայց դու կրկին մեռցրիր քո խիղճը: Մինչև երբ, մինչև երբ....

Թշուառ Անիշկայի ձայնը կարեց, սր-

տի խոր կսկիծը փակեց նրա կոկորդը. նա այլևս խօսելու ոյժ չունէր և թուլացած ընկաւ տախտին:

Իսկ Մելքօնը արկօհօլի ազդեցութեամբ բոլորովին անզգայ, մի քանի անգամ փոխեց և գարշահոտութեամբ ու փխտանքով լցրեց նախ իր վրայ և ապա յատակը: Կինը, ձեռներով երեսը ծածկած, հեծկլտում էր և ողբում իր և իր անմեղ գաւակների թշուառ գրութիւնը, որ ստեղծել էր Մելքօնը իր անզուսպ հարբեցողութեամբ:

— Գինի տուր ինձ, հրամայեց հարբածը գլուխը բարձրացնելով:

— Այ մարդ, սո՛վ է տուել մեզ գինի, երբ ես գնել. կարծում ես զինե՞տանն ես:

— Քեզ ասում եմ զինի տուր, աւելի ուժով գոռաց նա և բռունցքով տախտին գարկեց:

— Չըկայ, հոգիս, Մելքօն, Աստուած վկայ, որ չկայ: Բայց ասա, փողերդ ի՞նչ արիւր, ինչո՞ւ հաց չբերեցիր:

— Փոսնդերը. ա՛յ, ա՛յ, ջիբումս են, յոր-

ջորջաց նա և ձեռը տարաւ գրպանը հանեց մի 20 կոպէկանոց:— Այ, տես, փող շատ ունիմ:

— Հէնց այդքան միայն:

— Շատ ունիմ, շատ. համա քեզ չեմ տայ, որ մեռնես, չեմ տայ:

Նա գարձեալ ձեռը գրպանը տարաւ փող հանելու, բայց այնտեղ այլևս փող չըկար: Ճանապարհին մի քանի անգամ վայր ընկնելու ժամանակ մնացած 50 կոպէկանոցը վայր էր ընկել, կորել և մնացել էր միայն վերջին 20 կոպէկը:

— Իէ, արդ բեր. հաց ու պանիր բեր, գոռաց Մելքօնը:

Ախ, ի՞նչ անեմ, տէր Աստուած գնամ ջուրն ընկնեմ. երեխաներս մեղք են: Արդե՞ծք մեզ նման տառապող ընտանիք էլի կա՞յ թէ միայն մենք ենք: Ամբողջ օրը ծով մնալ, քաղցած, ծարաւ և մի այսպիսի ուրախալի երեկոյ մի կտոր չոր հաց անգամ չունենանք, երբ ուրիշները բազմատեսակ համեղ ուտելիքներ ունին: Եւ այսպէս ա-

ուշին անգամը չէ, միշտ այս է մեր օրը.....

— Տօ, յիմար կնիկ, ազադակեց հարբածը, քեզ չեմ ասում:

Այս գոռոցի վրայ երեխաներն արդէն գարթեցին և չաթափուած —

— Հայրիկ հաց, հաց, բացականչեցին:

— Լսում ես, Մելքօն, վրայ բերեց Անիչկան, միթէ չես զգում, միթէ այս անմեղ ձայները չեն խայթում խիղճդ: Գինու վրայ ծախսած բուբլիներից գոնէ մի քանի կուպէկով հաց կըբերէիր սրանց կերակրելու համար. սրանք ի՛նչ մեղաւոր են, որ ծընել ենք նրանց և ցամաք հաց չենք տալիս ուտելու:

— Իու հարբած ես, գոչեց Մելքօնը և վեր կենարով, յարձակուեց կնոջ վրայ ու բռունցքով մի զօրեղ հարուած տուեց նրա կրծքին:

Երեխաները, տեսնելով այդ ճշացին և ընկան յատակին փուած մօր վրայ:

Այդ ազմուկի վրայ յանկարծ շէմքին ե-

րևացին դրկիցները, որոնք գիտէին Մելքօնի բնաւորութիւնը:

Տեսնելով անպաշտպան կնոջը գեանին փռուած, խղճահարուեցին, և կանչեցին ոստիկանին ու դռնապանին, որոնք քաշքշելով թրևեցին Մելքօնին դէպի ոստիկանատուն, որպէս զի հասարակական անդորրութիւնը չըվրդովէ և կնոջը չըծեծէ: Խեղճ Անիչկայի աղերսանքը և երեխաների լաց ու կոծը չըկարողացան ազատել տան սիւն՝ Մելքօնին ոստիկանատուն տանելուց:

Բարեսիրտ դրկիցները, հարբածին ուղարկելով, այլևս չըճետաբըբըւեցին այդ ընտանիքի դրութեամբ, կռուի պատճառով, և շտապեցին իրանց ճոխ ու ուրախ ընթրիքը շարունակելու:

Իսկ թշուառ մայրն ու երեխաները գեռ երկնք, մինչև առաւօտ ողբում էին:

Հետևեալ օրը, Զատիկ առաւօտ, այդ նկուղում գտան տարաբաղդ կնոջ անշնչացած դիակը և երկու երեխաներին կի-

սամեռ.....

«Տին—տօն, տին—տօն» հնչում էին
բոլոր եկեղեցիների զանգերը և աւետում
Զատիկը: Ամեն կողմից լսելի էր «Քրքիս-
տոս յարեալ» ուրախ շնորհաւորութիւ-
նը.....

Վ Ե Ր Զ

Գ Ա Թ

№ 17181

ԳԻՆՆ Է 5 ԿՈՊ.